

ПОЛІТОЛОГІЯ

УДК 378.147

МАНІФЕСТАЦІЯ ГЕНДЕРА У ВІДОБРАЖЕННІ ОБРАЗІВ ПОЛІТИКІВ ТА ДЕРЖАВНИХ ДІЯЧІВ (на матеріалі англомовних статей)

ВЕРХОВЦОВА Ольга Михайлівна
старший викладач кафедри іноземних мов,
Інституту міжнародних відносин Національного авіаційного університету

В роботі досліджується зв'язок між статусом жінки-політика і роллю ЗМІ. Створюючи особливий тип причетності, атмосферу довірливості, засоби масової інформації отримують можливість маніпулювати свідомістю людей.

Ключові слова: гендерні відносини, гендерні стереотипи, гендерна політика, сексизми.

Постановка проблеми. Мова є дзеркалом суспільства, разом з ним вона живе, змінюється і розвивається. Найбільш чутливою в цьому відношенні є лексика, яка реагує на зміни в соціальній, економічній, науково-технічній сферах появою нових або виходом із вжитку старих лексем. Граматика є більш консервативною складовою мови, тому будь-які зміни в ній викликають особливий інтерес.

Зміни, які спостерігаються в англійській мові за останні десятиліття, сталися у сфері вираження гендерних понять. Гендерні, тобто родові поняття мають скоріше соціальне забарвлення, бо граматична категорія роду в англійській мові дуже слабо виявлена, а у іменників вона взагалі відсутня.

Слово *man* протягом тривалого часу залишалось діючим гендерним поняттям і вживалось для всіх людей незалежно від статі. Один англосакський придворний поет писав у XVII ст. про англійську принцесу як про «а *wonderful man*». Порівняймо: Она прекрасный человек (рос.); Він чудова людина (укр.)

Поступово *man* перестали вживати щодо жінок, але залишили для узагальнення обох статей. Протягом XVIII ст. це слово міцно вкоренилося і залишалось домінуючим, як у літературній, так і в розмовній мові. Впливовий політичний лідер, третій президент США, один з авторів «Декларації про незалежність», Томас Джефферсон писав: «... *all men are created equal* ...», маючи на увазі всіх громадян обох статей..

В минулому столітті завдяки успішній боротьбі жінок за свої права значення слова *man* звузилось до його словникового значення.

Жінки почали відігравати значну роль у житті суспільства. Вони займають керівні посади, оволодівають професіями, які раніше вважались виключно чоловічими. Стає зрозумілим, що назви професій і посад, які не були нейтральними в гендерному відношенні, є придатними тільки для чоловіків.

Гендерні відношення проникають у всі сфери діяльності людей. Важлива роль в їх відображенні належить мові.

На матеріалі деяких статей взятих з журналів “The Economist” та “Newsweek” ми робили спробу проаналізувати, як чоловіки та жінки представлені в політичному дискурсі та яким чином гендерні відносини та стереотипи визначають вибір мовних засобів для презентацій політиків чоловіків та жінок.

Систематичне вивчення специфіки маркування статі в мові розпочалося у другій половині XX ст. З одного боку, це було викликано активізацією феміністичного руху, а з іншого стало продовженням розвитку лінгвістичної науки.

Термін «гендер» походить від латинського «*genus*», що означає «вид, рід» і не має нічого спільного з біологічною статтю. Спочатку цей термін виник в лінгвістиці як граматична категорія, що позначала систему для синтаксичного узгодження слів у мові (чол., жін., сер. рід). На початку 70–х років XX ст. британські феміністки використали термін «гендер» для розмежування культурно-обумовлених та біологічних характеристик, пов'язаних з чоловіками та жінками. Так у цього терміну з'явилося, розвинулось інше значення, яке широко використовується в суспільних

та соціальних науках. Ми розуміємо гендер як «соціальну категорію, в основі якої біологічна стать, але яка охоплює також типи поведінки, ролі, образи, котрі хоча і не детерміновані біологічно, розглядаються в суспільстві як властиві його чоловічим та жіночим представникам» (5: 1353).

«Мова – це поведінка, яка виникає в процесі соціалізації. Тому «доки гендер залишатиметься важливою соціальною категорією, лінгвістична поведінка, без сумніву, залишатиметься ареною для його постійного відтворення» (9: 343).

У свою чергу мова відіграє важливу роль в утвердженні та відтворенні тендерних розмежувань в суспільстві.

В усі часи існували певні думки про те, як потрібно говорити про чоловіків та жінок, наприклад: “*handsome*”, “*pretty*”, “*faints*”, “*passes out*”.

Психологічно людям необхідно категоризувати реальність, щоб зрозуміти навколишній світ та ефективно існувати в ньому. Мова допомагає нам організувати наші знання, оскільки лінгвістичні знаки умовні і можуть передавати абстрактні поняття. В результаті лінгвістичної та соціальної категоризації ми отримуємо дві групи людей – чоловіків та жінок з набором типових для кожної групи характеристик. Потрапляючи в певну категорію, предмети навколишнього світу сприймаються та оцінюються на основі категорії їх належності.

Характерні риси певної групи предметів чи людей з рештою оформлюється у стереотипи, спрощені моделі, які ігнорують індивідуальні риси та підкреслюють те, що вважається властивим для даного типу. Так виникають і гендерні стереотипи – стандартні думки, висловлювання про типових представників груп чоловіків та жінок. Стереотипи, з одного боку, допомагають спростити реальність, з іншого – заважають побачити, зрозуміти те, що точніше відображає реальність.

Гендерна маніфестація досліджувалася на матеріалі статей суспільно-політичної тематики з журналів “*The Economist*” та “*Newsweek*” за 2009–2011 рр.

Політична діяльність завжди була традиційно чоловічою сферою, тому як і очікувалося, тендерна специфіка вибраних текстів була яскраво виражена. Статей про жінок-політиків було значно менше, ніж про чоловіків, що підкреслює домінування чоловіків у політиці.

На лексичному рівні були проаналізовані іменники та прикметники, якими характеризуються чоловіки та жінки-політики. Наприклад, при звертанні до чоловіків традиційно використовується *Mr.* з прізвищами (*Mr. Putin, Mr. Blair*). При звертанні до жінок, хоча *Ms.* набуває все більшого вжитку, все ще зберігаються звертання, які маркують жінку за сімейним станом, наприклад *Ms. Thatcher, Miss Clark*. В одному випадку звертання *Ms.* було використане до незалежної жінки. Нове звертання стало вирішенням ситуації, коли жінка незаміжня, але має дітей і, оскільки ні *Miss*, ні *Mrs.* їй не підходить, було вжито *Ms.*

У заголовках та текстах статей зустрічається маркування політиків за статтю, наприклад: *Female governor, the only woman, congresswoman, the first woman to hold such a position, the first female president*. Таким чином жінки протиставляються чоловікам. Іноді до жінки-політика вживається термін, який певним чином дискримінує її: *unwed mother, the unmarried Ms. Reich*. Жодного разу ми не зустрічаємо аналогічних термінів по відношенню до чоловіків.

Проте для характеристики чоловіків-політиків частіше вживаються лексичні одиниці, що містять слова *leader, head*. Наприклад: *new leader, leader of Socialist party, word leader, region doyen*.

В досліджених нами статтях винятком становили лише Хіларі Клінтон, яку називали *vivid political figure*, Маргарет Тетчер *Britain’s former leader* та англійська королева, *head of former colonies*. Це означає, що в суспільстві людина, яка наділена владою, асоціюється з чоловіком, хоча і вважається, що жінки займають політичні посади рівноправно з чоловіками.

Іноді жінок-політиків представляють як гарну, але не дуже потрібну прикрасу. Так, американку Дженіфер Гренхольм назвали *the most exiting thing in Michigan politics*. Сама стаття має заголовок «*Jennifer flowers*». тут жінка-політик названа просто на ім’я, а дієслово *to flower* типово вживається до жінок, у яких справи просуваються добре.

Чоловіків у тексті називають повними іменами або вказують їх партійну приналежність, чи посаду, яку вони обіймають, наприклад: *Eduardo Zaplana, who has presided successfully over the region of Valencia; Jaime Major Oreja, first interior minister*, а їх політичні суперники, жінки-політики згадуються як *Palasio sisters*, що жодного відношення до їхньої діяльності не має.

Прикладів гендерної специфіки вживання прикметників небагато, але назвемо найбільш характерні: *good-looking, young*. Ділові якості жінок характеризуються прикметниками: *bold,*

ambitious, modern, praised, popular, not quit screaming. Чоловіки-політики характеризуються різноманітніше: *modernizing, ruthlessly efficient, top conservative, long-serving, invaluable*.

Аналіз змісту статей та коментарів показав, що чоловіків-політиків порівнюють з королями, з історичними фігурами. Так у статті «Meet Qumtius Confferati», Серджіо Конфератті, італійський політик, порівнюється з Луцієм Квінтієм Цинцинатом, а його опоненти прозвали його Чингізханом (Gengis Khan) через східний розріз очей.

Жінки-політики часто представлені у родинному контексті. Наприклад стаття про К. Рейш називалася: «*Unwed mother as a family guardian*». Головне питання статті чи підходить її кандидатура для того, щоб очолити урядовий комітет з питань жінок, молоді та сім'ї. Очевидно, що той факт, що пані Рейш незаміжня з дітьми, може викликати незадоволення виборців.

В статті про королеву Англії знаходимо багато інформації про її приватне життя, особливо про долю її шлюбів, її дітей. Королеву порівнюють з батьком та чоловіком, причому підкреслюють, що вона них не схожа: «*unlike her husband...*», «*unlike her father's reign*». Складається враження, що королева виконувала свої обов'язки непогано, проте нічого особливого не зробила.

Таким чином, можна зробити висновок про те, що жінки в політиці лінгвістично дискримінуються, вони наділяються меншою значимістю, ніж чоловіки. Жінок міряють чоловічими стандартами, і звичайно, виявляють, що вони їм не відповідають повністю. Це відповідає відомому гендерному стереотипу «*a man does, a woman is*». Від жінок, з одного боку, вимагається зберегти жіночність у мові та поведінці, з іншого – виявляти якості сильного керівника, тобто прийняти ті моделі поведінки, які конфліктують з їх сутністю.

Починає формуватися нова мова, що виключає сексизми. Сексизми можна визначити як один із систематичних, всім зрозумілих способів вираження поведінкою чи мовою зверхнього ставлення до жінки чи до чоловіка.

Під тиском феміністок Департамент Праці США переглянув «Словник назв професій та посад», у якому було зроблено спробу застосувати нейтральні у гендерному відношенні терміни. Замість *steward, congressman, policeman, repairman, salesman, draftsmans i m.n.* рекомендовано вживати *flight attendant, congressional, police officer, repairer, sales agent, drafter*.

Слова *Congressman, Assemblyman, Mr. Speaker* з'явилися як родові поняття ще у ті часи, коли участь жінок в управлінні державою, за винятком королеви, була неможливою. Сучасною альтернативою цим поняттям є *a member of Congress* або *representative*. Член ради називається *a councilor*.

Нові слова можуть виникати в результаті субстантивації прикметників. Тобто член конгресу може називатися просто *a Congressional*. Подібно до посад громадянських діячів, більшість назв професій закінчуються на *man*. Цілком природно було вживати іменники *insurance man, postman, delivery boy*, бо вони відповідали статі людей, що виконували цю роботу. Сьогодні дівчата розвозять газети, жінки продають страхівку і успішно керують бізнесом. Отже поява таких слів, як *insurance person, post deliverer*, цілком виправдана.

Сьогодні в англійській граматиці не існує правил, які б регулювали вживання вищезгаданих іменників. Проте нейтральна у гендерному відношенні мова знайшла підтримку у більшості письменників, журналістів, в Американській асоціації психологів, в агенції Associated Press. Такі газети, як the New York Times, Wall Street Journal та інші, уникають сексизмів і відмовляються друкувати статті з ними.

Нова тенденція в мові аж ніяк не стосується свободи висловлювання. Це скоріше спроба усунути сексизми як свідчення несправедливого ставлення до жінки в минулому і відобразити її рівноправне становище у сучасному суспільстві за допомогою мовних засобів.

Специфіка ставлення до жінки-політика в пресі є відображенням політики держави щодо питання включення жінки в політичну сферу. Це питання є одним із ключових, і його не можна назвати однозначним. Одним з ключових питань є роль жінки в політиці. Для його розгляду ми повинні вжити термін «*glass ceiling*» (скляна стеля), який уперше був вжитим в середині 1980-х р. редактором американського видання «Working Woman» Гей Брайент. «*Glass ceiling*» означає, що просуваючись по службі, в певний момент жінки впираються в невидиму перешкоду (скляну стелю). Представники жіночих організацій США підтвердили існування проблеми «*glass ceiling*» і домоглися прийняття спеціальної постанови про громадянські права жінок «*Glass Ceiling Act*». Найважливішим прикладом подолання «скляної стелі» або найуспішнішим просуванням по службі сьогодні можна вважати жінку на найвищому державному посту керівника країни. Це – Ангела Меркель, перша жінка-канцлер в історії Німеччини, Кристина Кіршнер, глава уряду Аргентини,

прем'єр-міністр Австралії Джулія Гіллард, Даля Грибаускайте, президент Литви, прем'єр-міністр Данії Хелле Торнінг-Шміт.

Психологи добре знають, що між чоловіком і жінкою існують не тільки біологічні, але й глибокі психологічні розбіжності. Так, наприклад, жінки більш налаштовані на спілкування, а чоловіки на дію. Жіночий розум налаштований таким чином, щоб прийняти та обробити величезну кількість сенсорної інформації. Це дозволяє жінкам інтуїтивно розуміти інших людей. Відомо також, що жінки схильні піклуватися про добробут та безпеку людей. Вони менше, ніж чоловіки, схильні до протистояння. Жінки мають великі можливості пошуку та встановлення компромісів.

Висновки. Аналіз періодики дає підстави зробити висновок, що особливості гендерної політики країни впливають на те, як медіа створюють образ сучасної жінки. Гендерні проблеми, розв'язання яких безпосередньо впливає на процес демократизації суспільства, не отримують належного осмислення у ЗМІ.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. "Newsweek" 2012 p.
2. "The Economist"(2009–2011 pp.)
3. Carole Hayman. Do women behave differently? Ladies of Letter dot.com
4. Cathlin Jonson. Exciting, but slow progress (article) – Режим доступу: <http://bbc.news.com>
5. Davies N., Jones D and others. A Common Wealth: Life and Culture in the English-speaking World. Solna: Liber Hermods, 1990
6. Hasselgard Hilde, Jogansson Stig, Lysvald Per, English Grammar: Theory and use. – Oslo.1997;
7. Jonathan Karl. Modern day pressure (article) – Режим доступу: <http://cnn.news.com>
8. Kate Bannet. Women on top? (article) – Режим доступу: <http://bbc.news.com>
9. Mencken H.L. The American Language. An inquiry into the development of English in the United States. Forth Edition corrected, enlarged and rewritten.- New York: Knopf, 1971
10. R. Anker. Theories of occupational segregation by sex // International Labour Review. – 2007. – No. 3.
11. Rhian Hewitt Gender Relations in Public and Private – Режим доступу: <http://bbc.news.com>
12. Tretyakov Y. P. and others, American English
13. Швейцер А. Д. Социальная дифференциация английского языка в США. – М.: Высшая школа –1963

Верховцова О. М. Манифестация гендера в отражении образов политиков и государственных деятелей / Институт международных отношений Национального авиационного университета.

В работе анализируется специфика отношения к женщине в прессе, что является отражением политики государства относительно вопроса включения женщины в политическую сферу.

Ключевые слова: гендерные отношения, гендерные стереотипы, гендерная политика, сексизмы.

Verkhovtsova O.M. Manifestation of gender in the image of politicians and public figures / Kiev National Aviation University/Institute of International Relations.

As readers can see from the title, this article is a study on gender. The gender not as a grammar category because grammarians consider that the noun in English does not possess any special gender form. It is an attempt to describe sexism, words which can be interpreted as infringement of independence, status or as some stereotypes manifested in the language. There are also some examples to demonstrate how cognitive mechanisms can be used to evade acknowledgment of the changing relationship between the sexes.

After analyzing a number of publications in English newspapers and magazines we can conclude that women in politics are often linguistically discriminated, they are given less attention and attributed less importance than men. Women are measured by male standards, and of course, the impression is that they do not comply with men fully. This corresponds to a certain gender stereotype «a man does, a woman is». From women, on the one hand, it is required to preserve femininity in the language and behavior, on the other - to identify as strong leaders. These are two models that come in conflict with their essence.

Keywords: gender relations, gender stereotypes, gender politics, sexism.